

**“MATERIK VA OKEANLAR TABIIY GEOGRAFIYASI FANI”NI O’QITISHDA
“LOYIHA” TA’LIM TEXNALOGIYASINI QO’LASH**

Donoboyeva Munisa Ziyoviddin qizi

Chirchiq davlat Pedagogika universiteti

Geografiya o’qitish metodikasi yo’nalishi 1-kurs magistranti

Anotatsiya: *Mazkur maqolada umum ta’lim maktablarida “Materik va okeanlar” tabiiy geografiya fanini o’qitishning bugungi kundagi holati va uning istiqbollari yaratishda foydalanishi mumkin bo’lgan “Loyiha” ta’lim texnologiyasining amalga joriy e’tilishi hamda unda erishiladigan natijaning ko’rsatgichlari haqida.*

Kalit so’zlari : *Loyiha, bashoratlash,*

Loyiha – aniq reja, maqsad asosida uning natijalanishini kafolatlagan holda pedagogik faoliyat mazmunini ishlab chiqishga qaratilgan harakat mahsuli. Loyiha dastur, model, texnologik xarita va b. ko’rinishda namoyon bo’ladi. Loyihaning asosini ilmiy yoki ijodiy xarakterga ega g’oya tashkil etadi. Loyihalash – boshlang’ich ma’lumotlarga asoslanib, kutiladigan natijani taxmin qilish, bashoratlash, rejalashtirish orqali faoliyat yoki jarayon mazmunini ishlab chiqishga qaratilgan amaliy harakat. Loyihalash “g’oya – maqsad – kutiladigan natija – taxmin qilish – bashoratlash – rejalashtirish” tizimiga asoslanadi. Loyihalash turli vositalar, ya’ni moddiy buyum, qurollar, m: kompyuter texnologiyasi, vatmon yoki oddiy ish qog’ozi, chizg’ich, qalam, marker, xarita, globus va b. yordamida amalga oshiriladi. Loyihani yaratish uchun pedagog quydagi ishlarni bosqichma bosqich amalga oshirishi lozim:

- loyihani yaratish;
- jarayonni bosqichma-bosqich yoritish;
- maqsadni aniq belgilash;
- maqsadga mos vazifalarni aniqlash;
- o’quv materialini mazmunini shakllantirish;
- savol va topshiriqlar tizimini ishlab chiqish;
- jarayon yoki tadbirning metodik tuzilishini asoslash;
- O’quvchilarda bilim darajasini tashxislash va uning tarbiyalanganlik darajasini baholash kabi ko’nikma va malakalarga ega bo’lishi zarur.

Ta’lim jarayonini loyihalash – alohida olingan ta’lim jarayonini samarali tashkil etish uchun barcha omillarni inobatga olgan holda uning loyihasi (sxemasi)ni ishlab chiqish. Ta’lim jarayonini loyihalash qonuniyatlari:

1) ta’lim jarayonini loyihalash samaradorligi barcha tarkibiy qismlar (texnologik jarayon, texnologik jarayonni boshqarish, vosita, axborot, ijtimoiy-iqtisoiy ta’minot)ning loyihada maqsadga muvofiq yoritilishi bilan ta’minlanadi;

2) ta’limning texnologik vositalari o’quvchilarning individual xususiyatlariga bog’liq holda tanlanadi;

3) loyihalash strategiyalari pedagogning individual uslubiga muvofiq tanlanadi;

4) loyihalash sifati teskari aloqa ko'lamini, loyihalash mazmuni hamda barcha omillar samaradorligiga bog'liq.

Dars jarayonlarini loyihalashtirishda ta'lim mazmunini, ta'lim maqsadi, kutilayotgan natijani to'g'ri belgilash, ta'lim metodlari, shakllari va vositalarini to'g'ri tanlash, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini baholashni aniq mezonlari oldindan ishlab chiqish, mashg'ulotga ajratilgan vaqt ichida ularni to'g'ri amalga oshirish va bir-biri bilan uyg'unlashuviga e'tiborni qaratish maqsadga muvofiq sanaladi. O'quv mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rishning asosiy bosqichi – o'quv jarayonini loyihalashtirish hisoblanadi. Bu jarayon quyidagi bosqichlarda tashkil etiladi:

1. Darsning maqsadi va natijasini belgilash.
2. Nazorat topshiriqlari va baholash mezonlarini ishlab chiqish.
3. Ta'lim resurslarini tanlash.
4. O'qitish va o'qish strategiyasini belgilash.
5. Dars turini tanlash.
6. Darsning texnologik xaritasini ishlab chiqish.

Dars maqsadi va natijasini belgilash – o'qitish va o'qish jarayonlarining eng muhim omili bo'lib, ta'lim jarayonida aynan ular yetakchi o'rin tutadi. Darsning maqsad va natijasi DTS talablaridan kelib chiqib aniqlanadi. Ayni o'rinda shuni ham qayd etib o'tish kerakki, darsning maqsadi o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga qanday bilim, ko'nikma va malakalarning berilishi nuqtai nazaridan emas, balki o'quvchilar tomonidan darsda qanday bilim, ko'nikma va malakalarning o'zlashtirilishi muhimligidan kelib chiqib belgilanishi zarur. O'z mohiyatiga ko'ra darsning maqsadi o'qituvchi va o'quvchilarning umumiy natijalarga qarab harakatlanishlarini belgilaydi. SHu sababli darsning maqsadi tashxisli ifodalanishi lozim. Ya'ni dars maqsadi aniq bo'lishi kerak. Dars maqsadining aniq bo'lishiga erishish uchun o'qituvchidan quyidagilarga e'tibor qaratish talab etiladi:

- 1) darsda yuzaga keladigan didaktik jarayon ma'lum sharoit va belgilangan vaqt ichida ta'lim maqsadiga erishishni to'la ta'minlay olishi;
- 2) o'qitish jarayonining yakuni bo'yicha maqsadni amalga oshirish darajasi to'g'risida aniq xulosa chiqarish imkoniyatining mavjudligi.

SHunga ko'ra aytish mumkinki, ta'lim maqsadlari o'quvchilarning harakatlarida ifodalanadigan ta'lim natijalari belgilanadi. Ta'lim texnologiyasining keyingi eng muhim komponenti – kutilayotgan natijadir. Binobarin, u o'qitish jarayonining samaradorligini aks ettiradi va maqsadga erishish darajasini tavsiflaydi, o'qitish va o'qish jarayoni, natija qo'yilgan maqsadga mos kelganda yakunlanadi. Nazorat topshiriqlari va baholash mezonlarini ishlab chiqish – darsning didaktik maqsadi, kutilayotgan natija, o'quv materialning mazmuni asosida nazorat topshiriqlarini ishlab chiqish, ularning hajmi, bajarilganlik darajasi, bajarilish sifati, vaqtiga ko'ra baholash mezonlarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. Ta'lim resurslarini tanlash – mavjud shart-sharoitdan kelib chiqqan holda o'qituvchi, o'quvchi va darsni tashkil etish uchun

ta'lim vositalarining o'rinli tanlanilishini, ulardan o'quv jarayonida to'g'ri foydalanishni ko'zda tutadi.

O'qitish va o'qish strategiyasi – belgilangan o'quv materiallarini o'quvchilar ongiga yetkazish yo'llarini, ya'ni tanlangan ta'lim metodi, shakllarining amalda qo'llanilishini ko'zda tutadi. Darsning turini tanlash – o'qituvchining mahoratiga ko'ra darsning didaktik maqsadi, o'quv materialining mazmuni, dars uchun ajratilgan vaqt, shuningdek, zarur shart-sharoitning tanlanilishini ifodalaydi. Ta'lim vositalari

- 1) darslik
- 2) o'quv qo'llanma
- 3) jadvallar
- 4) tarqatma materiallar
- 5) yo'l-yo'riqlar
- 6) texnologik xaritalar
- 7) tipik xatolar xaritasi
- 8) topshiriq varaqalari
- 9) o'quv-metodik qo'llanmalar

Darsning texnologik xaritasi – dars ishlanmasining asosiy o'zagini tashkil etadi. U dars turi va tanlangan metodlarga qarab turlicha bo'lishi mumkin. Darsning texnologik xaritasi xususida ma'ruzaning keyingi o'rinlarida alohida to'xtalib o'tiladi. Ta'lim jarayonni loyihalash: loyiha – mazmun – faoliyat uchligi asosida tashkil etiluvchi pedagogik faoliyatning umumiy mohiyatini yaxlit ifodalashga xizmat qiluvchi loyihani yaratishdir. Ushbu ta'lim texnologiyasi bugungi kunimizda geografiya darslarida ham qo'llanilmoqda va albata bu texnologiya dars mashg'ulotlarida qo'llanishi o'quvchilarning muomolarni izlash, taqiq qilish va yechishida, nazariy bilimlar asosida amali topshiriqlarni yecha olish qobiliyati, geografiya sohasidagi bilimlarni boyitish mustahkamlash kabi vazifalarni amalga oshirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ymoqda. Masalan

Materik va okeanlar tabiiy geografiyasi daarsligi		
Axborot loyihalar	Taqiqot loyihalar	Amaliy loyihalar
Loyiha mavzusi		
Dunyo okenai va uning qismlari	Avstraliya materigi iqlimi ichki suvclari va tabiat zonalari	Geografik xaritalar
Maqsadi		
Dunyo okeni tushunchai, uning qismlari qanday atalishi.	Avstraliya materigi geografik joylashuvi, relyefi, ichki suvlari, iqlimi va tabiiyat zonalari haqida umumiy ma'lumot	Geografik xarita turlari, ularning yaratilish tarixi va bugungi kunimizdagi ahamiyati
Natijasi		
Darslikda berilgan bilimlardan tashqri internet ma'lumotlari asosida shu mavzuga oid boshqa qiziqarli ma'lumotlar ham berilib o'quvchilardan ham mavzuga oid boshqa qiziqarli ma'lumotlar bilan	Avstraliya materigi o'qitishda uning kontir kartasi mayda qismlarga bo'linib kichuk guruhlarda mazayka shaklida yig'iladi va unda hududning iqli hamda ichki suvlarni	O'quvchilar o'zlari tomonida yashash joylarini ma'lum qonunyat asosida qog'ozga tushuradilar bu ular tomonida amalga oshirilgan ilk xarita bo'lib so'ng darslikda berilgan xaritalar o'qitishni

dars mavzusini yanada to'ldirish aytiladi	to'g'ri joylashtirish sharti amalga oshiriladi.	o'rgatadilar
---	---	--------------

Demak, ta'lim jarayonida "O'quv loyihasi" metodi o'quvchi (talaba)lar tomonidan individual, guruh yoki jamoa tarzida aniq belgilangan vaqt oralig'ida o'rganilayotgan mavzu bo'yicha axborotlarni yig'ish va tadqiq qilinishini ta'minlashga xizmat qiladi. Mashg'ulotlarda "O'quv loyihasi" metodidan foydalanish o'quvchilarda rejalashtirish, qaror qabul qilish, faoliyatni amalga oshirish, ma'lumotlarni qayta tekshirish, mavjud ma'lumotlarga tayangan holda xulosa chiqarish, natijalarni baholash ko'nikmalarining shakllanishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'Tolipov, D.Ro'ziyeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat.- T.:Innovatsiyo-ziyo, 2019.
2. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Metodik qo'llanma. Tuzuvchilar: D.Ro'zieva, M.Usmonboeva, Z.Holiqova. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2013. – 136 bet.
3. Pedagogik texnologiyalar. –T.: "Fan va texnologiya"- 2011. / Metodik qo'llanma. Tuzuvchilar: Sh.S. Shodmonova, N.S.Mirsagatova, G.N.Ibragimova, T.N.Mirsoliyeva
4. Golish L.V. Texnologii obucheniya na lektsiyax i seminarax/ Uchebnoe posobie/ Pod obsh red. Akad. S.S. Gulyamova. - T.: TGEU, 2005. 108
5. O'. Tolipov, M. Usmonboeva. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. - T.: Fan, 200